

A *tengeri kagyló* című írás még 2011-ben jelent meg a Forum Könyvkiadó gondozásában, de 2004-től már közölt belőle fejezeteket a *Híd* című folyóirat. Műfajilag nehéz behatárolni a művet, Tolnai Ottó kisregélynek jelöli meg, amiről rögtön a (költői) beszély, illetve az elfolyó beszéd, folyó kifejezésekre asszociáltam. Olvasói elvárásom pedig beigazolódtott, hiszen a szöveg folyamként halad előre, egymásba folynak a mondatok, a sodrása

Bucsi-Kovács Anikó 61

KAGYLÓBA ZÁRT SSEXUALITÁS

Tolnai Ottó: *A tengeri kagyló*

pedig magával ragadja az olvasót. Ahogyan egyre inkább belemélyedünk a regénybe, úgy lesznek a mondatok is egyre hosszabbak, erősebb sodrásúak és terebélyesednek helyenként másfél oldalassá. Az egyik szöveghelyen meg is tudjuk az elbeszélőtől, hogy a történet végére jött bele igazán a mesélésbe: „Mondanom sem kell, lám, kezdek belejönni a mesébe.”

A mondatok sodrása pedig magába mossa különböző nyelvi rétegek kifejezéseit is, melyek jól megférnek egymás mellett. Olykor élőbeszédszerűek az egyoldalnyi hosszúságúra terebélyesedő mondatok, melyben olyan hétköznapi szófordulatok lendítik tovább a történetet, mint a „még azt is hozzá kell tennem, sok mindent hozzá kellene még tennem”. A pillanatnyiség így hatja át a szöveget. Az elbeszélő több év távlatából tekint vissza a kamasz évekre, sokszor azonban az idézethez hasonló kifejezések kiszakítják a megidézett élményi háttérből, és a befogadónak olyan érzése támad, mintha a leírtak éppen az írás pillanatában történnének. A megidézett kamasz évekkal felelevenednek az akkor használt szavak, de az ifjúi, kamaszos szófordulatok mellett éppúgy jelen vannak a rétegnyelvi kifejezések, mint a vaskos lexikonokból kölcsönzött száraz és színtelen terminus technicusok. A regényben szereplő éretlen kamaszok ismerkedése a női testtel több szóalkotási módra is lehetőséget ad: „ahogy Józsi mondta, akkor gyúlt ki fanszőre között az az égőcske, amit Lötyöge majd egy-két év múlva kiscsikónak, Tódor pedig helyesbítve, jóllehet maga is eltűnődött, egyáltalán helyesbítésre szorul-e a dolog, csikócskának nevez. Most, hogy így visszaidézem szavainkat, rám zúdul kigyerekkorunk szókinccse, elámulok az égőcske és a csikócska felbukkanásán...” A regénynek tehát, mely a kamaszok szókinccsét is felidézi, erősen erotikus töltete van, maga a szöveg is a gyerekkori erotika bemutatása. A szöveg tehát nem csupán a műfaji határokat mossa el, nem csak a regény, novella, esszé, visszaemlékezés és napló között lebeg, hanem a nyelvi elrendezés a prózai és lírai tartalmak mezsgyéjén gördül előre, így valóban közel állhat egy „költői beszély”-hez, nehéz élesen elhatárolni a szerző versformában

közölt írásaitól. Nyelve is úgy hömpölyög, mint a víz, alkotóelemei nem választhatók el egymástól, versnyelv és próza együtt alkot Tolnai művében egészet. A szerző írása egyáltalán nem mondható szikárnak, ehelyett bőséges és hömpölygő. A szöveg szabadon folyik, nem illeszkedik egy meder-
62 hez sem, sodrása új formát teremt magának. Felidéződnek így színek és formák, tájak, hangulatok, a történet néhol mintha szétfolyna, végül mégis egészzé áll össze.

Mindennek háttérében pedig a regény folyamán végig jelen van egy Cézanne-kép kagylója, ami összetartja a szöveget, összeköti a melléknarratívákat. A megjelenő kagylóval nem csupán az irodalom műfajai, prózai és lírai tartalmi mosódnak össze a szövegben, hanem más művészeti ágak is megjelennek. Tolnai a különböző nyelvi rétegeket mossa össze, egybegyúrja szövegét, miközben az egyik szereplő az agyaggal dolgozva alkotja meg a mű végére elkészülő produktumot. Egy irodalmi szöveg és egy szobor megszületése van jelen a regényben, a két művészeti ág, a két alkotási folyamat párhuzamosan jelenik meg. Mindeközben összemosódik a valóság és a fikció. Bár minden irodalmi szöveg fikció, a regényben különböző idegen szövegekkel Tolnai többször rombolni kezdi a mű fikcionalitását, távolról hozott élményekkel, utalásokkal és hivatkozásokkal. Az olvasó pedig bizonytalan marad, nem képes eldönteni, hogy az a kagyló, melyet az elbeszélő gyermekkorában az ágyából figyelt, valóban ott állt-e a konyhaszekrényen vagy a Cézanne-képről került a Tolnai-szövegbe. Az elbeszélő gyermekkori élménye vetül rá a festményre, vagy a festmény a gyermekkori emlékekre? Erre nem kapunk választ. A történet előrehaladtával, a hosszabbodó mondatok sodrásában azonban egyre inkább elmerülhetünk ezekben a gyermekkori emléképekben, a regény tizenéves fiúinak világában, akik élete a regényben egy másik műalkotás, a készülő szobor körül forog. A szöveg előterében ennek a szobornak, egy fürdőben meglesett lány meztelen szobrának elkészítése áll, ami mellett jelen vagy egy cigánylány szobra is.

A fiúk mindennapjaiban nagy szerepet játszó tárgy, a szobor későbbi alkotóelemévé váló kagyló – ami a címben is jelen van – már a kötet borítóján visszaköszön, számos asszociációt idézve az olvasóban. Elmerenghetünk a kép láttán, vizsgálhatjuk apró részleteit, gondolhatunk az Adriára mint a kagyló lelőhelyére, a regény harmadánál azonban újabb értelmezési lehetőséget tár elénk az író: „Lábaköze így teljesen fedetlen, pontosabban védetlen maradt, akárha rózsaszín tengeri kagylóba – tengeri kagylónkba csacsogott ágyékában a kénes gyógyvíz, a forró arany.” Nem sokkal később pedig már a rácsos gyerekágyból – ami akár a Koszovóban raboskodó apa börtöncelláját is felidézheti a befogadóban – látható kredencről olvashatunk, melyen „a kávécsésze mellett [...] használt damasztzalvétára dobott sárga cérnacsipkén: egy nagy rózsaszín tengeri kagyló állt évek óta” A szálak pedig összefutnak, a számos

melléknarratíva a borítón is látható Cézanne-kép köré épül fel, mind a fekete óra, mind pedig a kávéscsésze illeszkedik a regénybe a citrommal és a tengeri kagylóval együtt. Finoman vezeti végig Tolnai ezeket a képeket a kamaszok életének háttérben, kiemelve Olivér, T. Orbán, Nusika, Köcsög és más kamaszok hétköznapijainak történéseit.

63

Furcsa és érdekes az a világ, melyet Tolnai tár elénk az agávéba eső béna parkőrrel, az ágyások között botladozó Csathó doktossal, a nagy vesszőkosarakat cipelő törpe kertészekkel, akik a rózsaszín radírgumit főzik, elénk gördíti a kékítőgolyót és az Adriát, vagyis Abbáziát, ahonnan a tengeri kagyló származik. Az a kagyló, ami valósággal megbűvöli a főhóst, naponta nézegeti az egzotikus tárgyat, mígnem az a kredencről új helyre nem kerül a regény végén.

A szobor, a kagyló, az alkotómunka mellett fontos eleme a regénynek egy lány is, az ókanizsai világban megjelenő Nusika. A falu bővérű leánya teljesen megbabonázza a fiúkat, ahogyan a cigánylány szobra is, ami meghatározó helyen áll, része a fiúk mindennapjainak, és szinte tökéletes mása Nusikának. A kamaszok a Csodafürdő hárs- és vadgesztenyefáiról a női fürdőbetegek meztelen testét és főként Nusikát lesik. Hamarosan felfedezik a hasonlóságot közte és egy cigánylányt ábrázoló szobor között. A tomboló hormonoknak nem elég egy szobor, és ha már van a fiúk között egy szobrász, hamar megszületik az elhatározás is, hogy a kíváncsi fiútekintetek kielégítéséhez szükség van egy olyan szoborra, ami ruhátlan, amelyhez a meztelen Nusika áll modellt. A kész szoborba pedig már az elbeszélő erőszakolja bele a mindig ámulattal figyelt kagylót. Tekinthető a regény tetőpontjának – a számos magával ragadó részlet közül – az a jelenet, melyben az elbeszélő a szobor megalkotásának folyamatába bekapcsolódva a Nusikáról mintázott szobrot a kárminszájú kagylóval erőszakolja meg, ezzel írva le a narrátor első, egyben közvetett szexuális aktusát. Az elbeszélő ekkor szimbolikusan is felnőtté válik.

Más műveknél is tapasztalható, hogy a női testet folyamatosan szimbolikus kódokkal ruházza fel a társadalom. Az irodalmi narrációnak is központi témája a női test, ennek a testnek megszerzése, legyőzése, szexualizálása. A női test, a női nemi szerv tárgyiasítása ebben a kisregényben is megjelenik. Az éretlen kamaszokat zavarba ejti a meztelen női testek látványa, félszegek és zöldfülűek, az egyetlen esély az elbeszélő számára, hogy egy női test közelébe jusson, maga a szobor. A fiúk pedig kíváncsiak voltak a női testre, igekezetük pedig sikeres volt, hiszen a falu szépe hajlandó modellt állni nekik a pagodában, egy régi cukrászdában a park közepén. A kamaszok itt megleshetik, nézhetik a tükörben Nusika alakját, csodálhatják a szobrot, és talán már meg sem tudják egymástól különböztetni a két nőalakot. A szobor

teljesen megbűvöli az elbeszélőt, megbabonázza a fiatal kamaszt, ahogyan a kagyló is, az egzotikus tárgy, amit a rácsos ágyból bámult teljesen megbabonázva.

Tolnai újjítása a regényben a számos melléknarratíva szövegbe
64 építése, ahol a szexualitás, a művészet, a felnőtté válás, az ártatlanság elvesztése – melynek ellenére a szöveget mégis a tisztaság és ártatlanság jellemzi – és a megismerés, emlékezés folyik össze egységes történetté. Ezt a heterogenitást, mely olykor mégis homogénnek tűnik fel, és a könyv végső szűzi tisztaságát mutatják be a mű utolsó mondatai is: „A kék, amely már nem is levegő, hanem valami más, ennél több: félig folyadék, félig lég, s amelyben minden homogénné hasonul át. Nem emberek, nem fák, nem folyópart: valami nyárian csöndes és tiszta 'őstermészet' ez, amelyben nem mocskolódtott be még semmi, az anyagok még megóvták szüzességüket...” (Forum, Újvidék 2011)

